Altenburg & Wymenga
ECOLOGISCH ONDERZOEK

Aanvullend onderzoek naar kleine marterachtigen, Buizerd en Groene glazenmaker Klaverblad, Heerenveen

A&W-notitie: 21-458#2

opdrachtgever	Gemeente Heerenveen
projectcode	21-458#2
Auteur(s)	E. Grendelman, E.W. de Vries
status	Definitief
datum	12 oktober 2022
autorisatie	Afdelingshoofd: M. Koopmans
kwaliteitscontrole	Tegenlezer M. Koopmans
uitvoerder	Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv Suderwei 2, 9269 TZ Feanwâlden Matrix II k1.08/1.09, 1098 XH Amsterdam Tel. 0511 474764, info@altwym.nl, www.altwym.nl

Inhoud

1	**Inleiding**	**1**
2	**Methode aanvullend onderzoek**	**3**
3	**Resultaten**	**7**
4	**Effectbeoordeling**	**12**
5	**Conclusies**	**15**
6	**Literatuur**	**16**

Referentie

E. Grendelman & E.W. de Vries. 2022 Aanvullend onderzoek naar kleine marterachtingen, Buizerd en Groene glazenmaker. A&W notitie 21-458#2. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek, Feanwâlden.

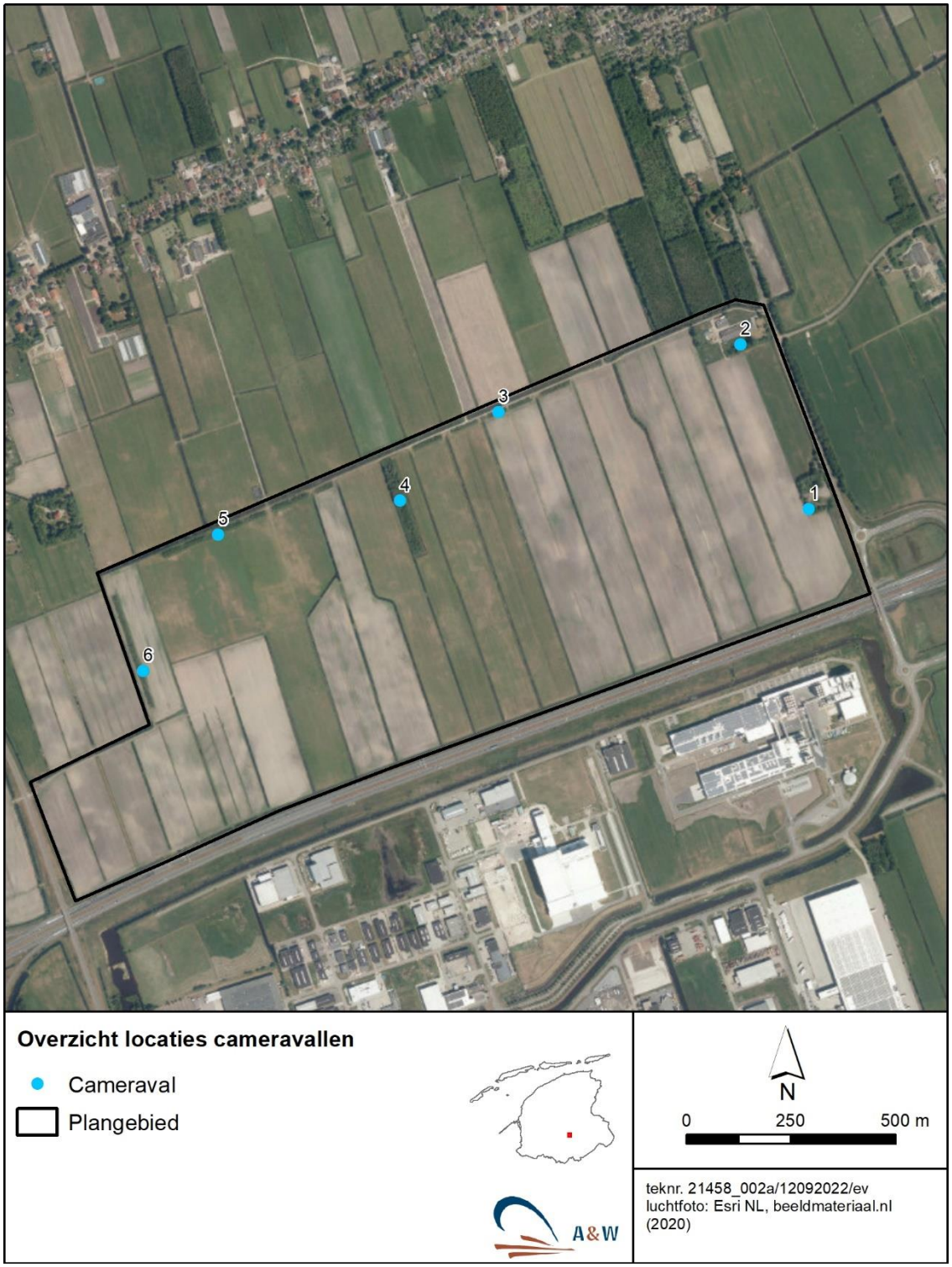
© Overname van gegevens uit deze notitie is toegestaan met bronvermelding.

1 Inleiding

Gemeente Heerenveen is voornemens om het gebied Klaverblad Noordoost in Heerenveen opnieuw in te richten. De verwachting is dat de uitvoering in 2023 van start gaat. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek B.V. heeft in 2019 al een toetsing uitgevoerd van de toenmalige plannen (Van Assen 2019), welke in 2023 verjaard zal zijn. Daarom is er in 2022 een nieuwe toetsing uitgevoerd (Kroezen 2022). Uit deze toets is gebleken dat er nader onderzoek nodig is naar kleine marterachtingen, Buizerd en Groene glazenmaker. In deze notitie presenteren wij de resultaten van dit aanvullend onderzoek en worden de resultaten in het licht van de plannen beoordeeld volgens de ecologische wet- en regelgeving.

In hoofdstuk 2 van dit rapport is de methodiek van de uitgevoerde onderzoeken opgenomen. Hoofdstuk 3 bevat de resultaten van de onderzoeken en in hoofdstuk 4 is de effectbeoordeling van de beoogde herinrichting op de aanwezige natuurwaarden gedaan. In hoofdstuk 5 zijn de conclusies van hoofdstuk 4 samengevat.

Altenburg & Wymenga presenteert in dit rapport de resultaten van een onafhankelijk ecologisch onderzoek. Het ecologisch onderzoek spreekt zich niet uit over de wenselijkheid van het onderhavige plan of een bepaalde ontwikkeling. Landschappelijke, archeologische of cultuurhistorische waarden komen niet aan de orde. Aan deze ecologische beoordeling kunnen geen rechten worden ontleend.

Figuur 1: Locaties van de geplaatste cameravallen.

2 Methode aanvullend onderzoek

Onderzoek naar kleine marterachtigen

In de ecologische quickscan is geconcludeerd dat binnen het plangebied geschikt biotoop aanwezig is voor kleine marterachtigen, zoals Hermelijn (Kroezen 2022). Om te bepalen of het plangebied onderdeel uitmaakt van het leefgebied van deze soort is aanvullend onderzoek uitgevoerd met behulp van twee verschillende opstellingen met cameraval. Er is gebruik gemaakt van zogenaamde Struikrovers die zijn ontwikkeld in samenwerking met de Werkgroep Kleine marterachtigen. Het zijn cameravallen in een speciale behuizing waar de dieren naartoe gelokt worden met behulp van een blikje sardines. Daarnaast is ook gebruik gemaakt van losse cameravallen met daarvoor een piket waarop een blikje sardines was bevestigd. Er zijn in het gebied 4 losse cameravallen geplaatst en 2 Struikrovers die gedurende zes weken in de periode 6 mei tot en met 17 juni in het gebied hebben gestaan. In die periode zijn de camera's na drie weken gecontroleerd op het functioneren en zijn de fotokaarten vervangen.

In figuur 1 zijn de locaties weergegeven waar de cameravallen hebben gestaan. De nummers 2 en 5 betroffen de Struikrovers, op de overige locaties stonden de losse camera's. De locaties van de camera's zijn gekozen op basis van de geschiktheid voor kleine marterachtigen en de manier waarop ze het terrein gebruiken. Om die reden zijn de camera's geplaatst langs de randen van de schaarse opgaande vegetaties in het verder overwegend open agrarisch gebied. Omdat alle kleine marterachtigen binnen hun territorium voldoende dekking moeten hebben, wordt verwacht dat, als er in het plangebied kleine marterachtigen aanwezig zijn, met deze opstelling van de camera's de soorten worden waargenomen.

Locatie 1
Op deze locaties is de cameraval geplaatst onder een Paardenkastanje op een opslagterrein van grond en materialen. Langs de locatie ligt een brede begroeide watergang en agrarisch grasland. Aan de overzijde van de weg ligt een bosstrook richting het noordelijk gelegen bosgebied bij Tjalleberd.

Foto's 1 & 2: De omgeving van locatie 1.

Locatie 2
Locatie twee ligt op het perceel van een gedeeltelijk in gebruik zijnde boerderij. Het vee staat er nog op stal en er staat nog materieel, maar een deel van de schuren is in gebruik als

tweedehands winkel. Rond het erf zijn bosschages aanwezig en daarin is een Struikrover geplaatst. Naast de bosschage is een extensiever gebruikt grasland aanwezig.

Foto's 3 & 4: De omgeving van locatie 2.

Locatie 3

Langs de noordzijde van het plangebied ligt een brede sloot met een goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Langs die sloot ligt in het plangebied een aantal jonge bosschages. In één daarvan is op deze locatie een cameraval geplaatst. Ten zuiden van deze locatie ligt een aardappelakker.

Foto's 5 & 6: De omgeving van locatie 3.

Locatie 4

Op locatie 4 is een cameraval geplaatst in de grootste bosschage in het plangebied, dat bestaat uit (jong) berkenbos. Aan weerszijden van deze bosschage liggen akkers en grasland.

Foto's 7 & 8: De omgeving van locatie 4.

Locatie 5

Vergelijkbaar met locatie 3 ligt ook locatie 5 langs de brede watergang aan de noordzijde van het plangebied. Op deze locatie is in plaats van een losse cameraval een Struikrover geplaatst. Ook grenst de bosschage aan grasland en niet aan een akker.

Foto's 9 & 10: De omgeving van locatie 5.

Locatie 6

Deze locatie betreft de meest westelijke bosschage met voornamelijk jonge bomen in het plangebied, die wordt omgeven door een maïsakker met op korte afstand de bovengenoemde brede watergang. Op deze locatie is een cameraval geplaatst.

Foto's 11 & 12: De omgeving van locatie 6.

Buizerd onderzoek
De protocollen voor onderzoek naar Buizerd zijn met name gericht op het vaststellen van de aan-/of afwezigheid van nestplaatsen (Kennisdocument Buizerd, BIJ12). Voor dergelijke onderzoeken worden vaak vier veldbezoeken uitgevoerd in de broedperiode. In dit geval was het noodzakelijk om het foerageergebied van Buizerd in kaart te brengen. Hiertoe zijn vier veldbezoeken uitgevoerd in de periode april tot en met begin juni. Tijdens deze bezoeken zijn de aanwezige Buizerds geobserveerd, zodanig dat duidelijk werd bij welk territorium van Buizerd de betreffende vogel hoogstwaarschijnlijk hoorde. De waarnemingen van de vogels zijn op kaart ingetekend, zodat een beeld kon worden gevormd van welke plaatsen veel door Buizerd werden gebruikt.

De datums waarop de veldbezoeken zijn uitgevoerd, zijn: 14 april, 6 en 15 mei, en 7 juni 2022. Tijdens deze bezoeken is het plangebied en de directe omgeving daarvan gedurende ca. 2-3 uur per bezoek geïnventariseerd. Ook zijn de bospercelen ten noordoosten van het plangebied onderzocht op de aanwezigheid van nesten van Buizerd.

Groene glazenmaker onderzoek
Het Groene glazenmaker onderzoek is uitgevoerd door middel van twee veldbezoeken in augustus (de vliegperiode voor deze soort). Tijdens een veldbezoek werd gekeken naar Krabbenscheer vegetaties en de aanwezigheid van imago's en larvenhuidjes. Het eerste bezoek is uitgevoerd op het heetste moment van de dag en het tweede bezoek is uitgevoerd aan het einde van de middag. Op deze manier worden de actieve periodes van mannetjes en vrouwtjes beiden meegenomen. Mannetjes zijn namelijk eerder actief dan de vrouwtjes.

Datum	Temperatuur	Wind	Neerslag
11 augustus 2022	30	1Bft	Geen
23 augustus 2022	28	1Bft	Geen

3 Resultaten

Marteronderzoek
Gedurende de zes weken dat de camera's in het plangebied hebben gestaan zijn in totaal ca. 40.000 foto's gemaakt. In drie gevallen heeft de camera niet (goed) gewerkt, waarvan twee keer bij één camera (locatie 4). Van die locatie zijn daarom geen goede foto's beschikbaar. Op basis van de resultaten van de overige camera's wordt echter wel verwacht dat de in het plangebied aanwezige marterachtigen zijn waargenomen. Van de kleine marterachtigen werd een Hermelijn gefotografeerd op locatie 3 (foto 13). Aangenomen moet worden dat er meer exemplaren van deze soort in en om het plangebied leven.

Behalve Hermelijn werd niet onverwacht op locatie 3 ook een Steenmarter gefotografeerd (foto 14). Deze soort komt vrij algemeen voor in de provincie.

Foto 13: Waarneming van Hermelijn op locatie 3.

Tijdens het onderzoek werden onverwacht ook foto's van Das gemaakt door de cameravallen. Op de locaties 3 en 5 werd een Das gefotografeerd (foto's 15 & 16). Deze soort heeft een bekende populatie ten zuiden van de A7 in de driehoek tussen Heerenveen, Beetsterzwaag en Oosterwolde.

Foto 14: Waarneming van Steenmarter op locatie 3.

Vanwege de waarnemingen van Das is het bosperceel van locatie 4 tijdens het onderzoek naar Groene glazenmaker geïnventariseerd op sporen van Das, omdat dit perceel potentieel geschikt is voor burchten van deze soort. In deze bosschage zijn verscheidene sporen aangetroffen zoals eierschalen, vraatsporen, graafsporen, en prooiresten. Daarnaast zijn er twee dassenpijpen aangetroffen, waarvan er één is weergegeven in figuur 3. Het is niet duidelijk of het verblijfplaatsen van Das zijn die tijdelijk worden gebruikt of dat ze permanent worden bewoond. Nader onderzoek bij de betreffende pijpen moet daar duidelijkheid over geven.

Foto's 15 & 16: Waarnemingen van Das op locatie 3 (rechts) en locatie 5 (links).

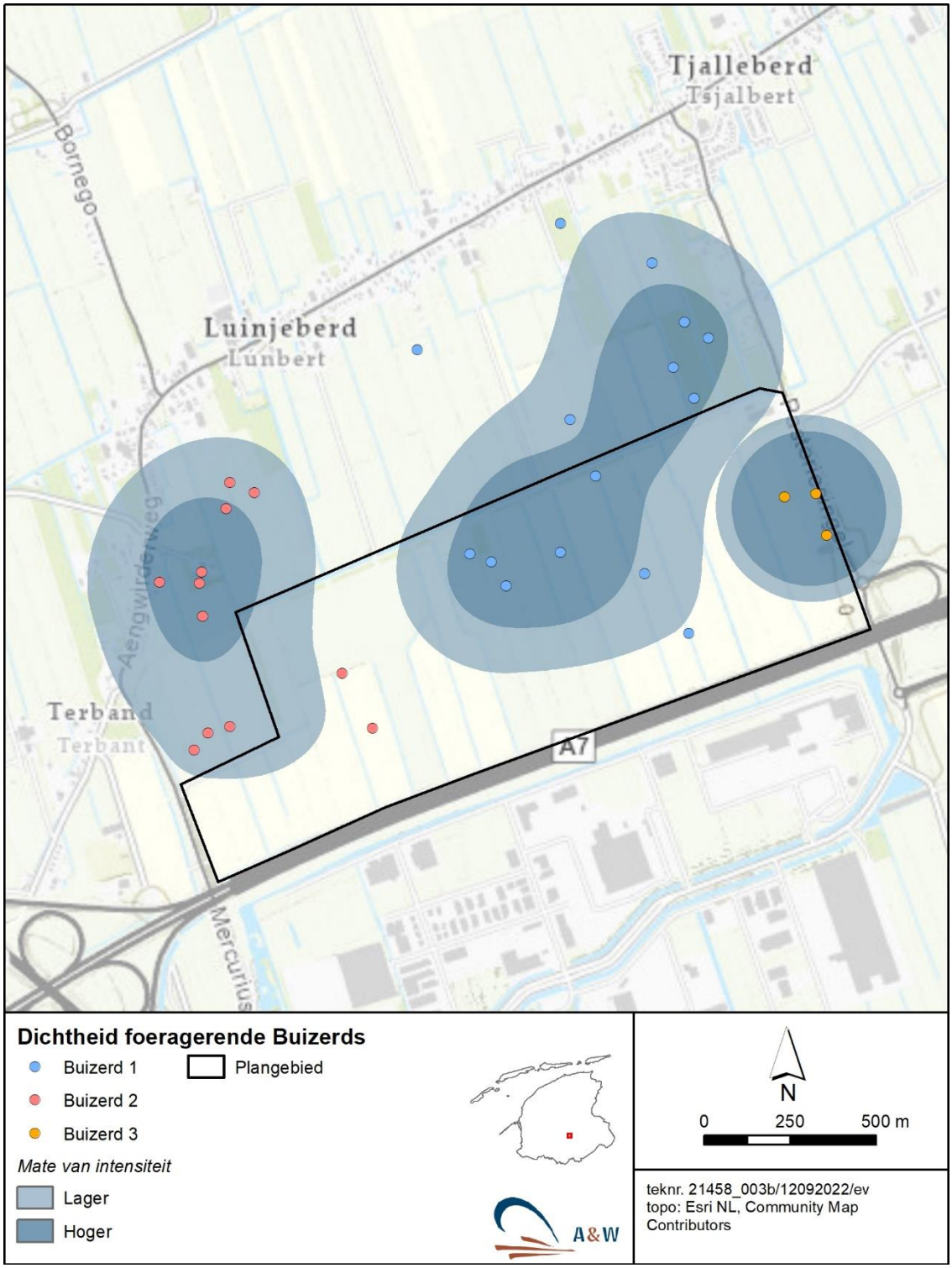
Naast de waarnemingen van de bovengenoemde marterachtigen werden nog diverse andere dieren op de foto gezet, zoals Ree, Haas, Bruine rat, Bosmuis, Merel, Houtduif, Wilde eend en zelfs een zweefvlieg en nachtvlinder.

Buizerdonderzoek

Tijdens het Buizerdonderzoek zijn er drie verschillende territoria van deze soort aangetroffen (zie figuur 2). Van één van deze broedparen is het nest gevonden langs de Aengwirderweg in Terband (Buizerd 2 in de figuur). Van Buizerdpaar 1 werd verwacht dat deze hun nest hadden in de bospercelen ten noordoosten van het plangebied, maar het nest is daar niet aangetroffen en lag mogelijk noordelijker. Buizerdpaar 3 had hoogstwaarschijnlijk het nest ten oosten van de Pastoriesingel.

De stippen in figuur 2 geven de locaties aan waar tijdens de veldbezoeken werd gefoerageerd door Buizerd. Hoewel de stippen niet weergeven hoelang de Buizerds er foerageerden, geeft het wel een beeld waar vaker werd gefoerageerd dan op andere plekken. Door een grid rond elke waarnemingslocatie te maken die in waarde afneemt van de stip, ontstaat een ‘heatmap’ van opgetelde waarden van alle waarnemingen. Dit laat zien waar de Buizerds vaker foerageren en waar minder. In de figuur zijn niet alle waarde-intervallen weergegeven, maar alleen de twee hoogste klassen. Om die reden vallen er enkele stippen buiten de foerageerzones. Het geeft echter wel een goed beeld van wat er in het veld is waargenomen tijdens de vier bezoeken.

Buizerdpaar 1 begaf zich tussen de bospercelen ten noorden van het plangebied en het grootste bosperceel in het plangebied en gebruikte daarmee een relatief groot deel van het plangebied. Buizerdpaar 2 werd vaak gezien in de directe omgeving van het nest en het erf van Nij sicht. Waarschijnlijk gebruikte dit paar ook het gebied ten westen van de Aengwirderweg om te foerageren. Van Buizerdpaar 3 werd telkens slechts één vogel gezien en deze bevond zich dan op of rond het opslagterrein aan de oostkant van het plangebied. Hoogstwaarschijnlijk bevond het overgrote deel van het territorium van dit buizerdpaar zich ten oosten van de Pastoriesingel.

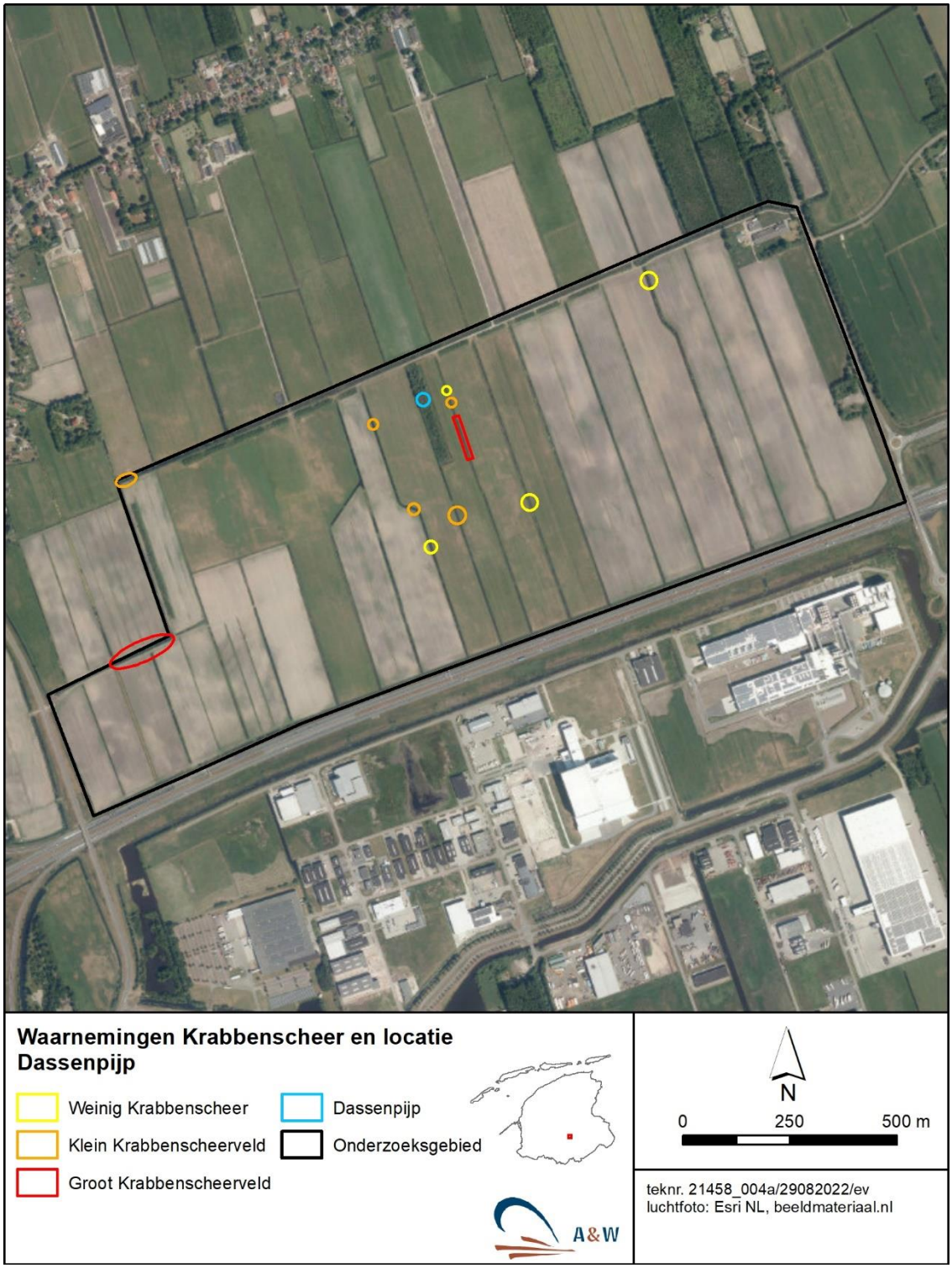

Figuur 2: Dichtheid van Buizerdwaarnemingen binnen het plangebied.

Groene glazenmaker onderzoek

Tijdens het onderzoek naar Groene glazenmaker zijn alle watergangen binnen het plangebied bekeken op de aanwezigheid van Krabbenscheer en Groene glazenmakers. Er zijn twee grotere Krabbenscheervelden waargenomen, waarvan er één midden in het plangebied ligt. Het tweede grote Krabbenscheerveld ligt aan de westzijde van de Binnendijksche Hoofdvaart. Tijdens het onderzoek zijn er geen Groene glazenmakers aangetroffen. Er zijn wel waarnemingen gedaan

van algemeen voorkomende soorten, zoals Paardenbijter en Bruine glazenmaker. In figuur 3 zijn de locaties met Krabbenscheer weergegeven.

Figuur 3: Locaties met Krabbenscheer binnen het plangebied. Ook is in deze figuur de globale ligging van één van de dassenpijpen weergegeven.

4 Effectbeoordeling

Das
De Das is waargenomen met de cameravallen op twee locaties langs de brede watergang ten noorden van het plangebied. Later zijn in de grootste bosschage in het midden van het plangebied één of twee dassenpijpen aangetroffen. Dassen foerageren waarschijnlijk vanuit deze verblijfplaatsen in omliggende weilanden en maïsakkers. Op dit moment is niet duidelijk in welke mate Dassen gebruik maken van de verblijfplaatsen in het gebied. De pijpen kunnen in gebruik zijn als vluchtpijp of zomerburcht, maar er kan ook sprake zijn van een langere periode van gebruik. Het lijkt vooralsnog niet waarschijnlijk dat de aangetroffen pijpen dienstdoen als hoofd- of bijburcht.

Om te bepalen wat de effecten zijn van de aanleg van de zonnepanelen en de twee fasen bedrijventerrein, is nader onderzoek nodig naar het gebruik van de twee aangetroffen pijpen door Das. Ook is een nadere inventarisatie nodig van de bospercelen ten noorden van het plangebied op de aan-/afwezigheid van burchten. Op basis van de in te winnen extra informatie kan worden bepaald wat de effecten zijn en hoe de plannen zich verhouden tot de Wet natuurbescherming ten aanzien van Das.

Hermelijn
Hermelijn is waargenomen in het plangebied en verwacht wordt dat er meer exemplaren in het gebied voorkomen. Deze soort kan verblijfplaatsen hebben op verscheidene plaatsen met dekking, zoals begroeide oevers en bosschages. Hermelijn maakt gebruik van meerdere verblijfplaatsen, verspreid door het territorium. Er zijn dus naar verwachting meerdere verblijfplaatsen van Hermelijn aanwezig binnen het plangebied. Ook dient het plangebied als foerageergebied. Het is niet uit te sluiten dat door de werkzaamheden en de herinrichting van het plangebied verblijfplaatsen worden vernield of beschadigd. Ook is het niet uit te sluiten dat door de herinrichting foerageergebied minder geschikt wordt en daarmee de functionaliteit van verblijfplaatsen van Hermelijn wordt aangetast. Om deze redenen leidt de herinrichting van het plangebied waarschijnlijk tot een overtreding van de verbodsbepalingen van Artikel 3.10 Wnb en is een ontheffing ten aanzien van Hermelijn noodzakelijk voor de herinrichting.

Buizerd
Binnen het plangebied zijn geen nesten van Buizerd aanwezig en ook andere jaarrond beschermde nestplaatsen zijn niet waargenomen. Directe effecten op nestplaatsen van Buizerd zijn daarom niet aan de orde, maar de herinrichting kan wel effect hebben op de functionele leefomgeving van nestplaatsen rond het plangebied. Rond het plangebied zijn hoogstwaarschijnlijk drie nesten van Buizerd aanwezig waarvan de vogels gedeeltelijk foerageren binnen de grenzen van het plangebied.

Voor twee van de Buizerds (paar 2 en 3) geldt dat het foerageergebied op basis van de waarnemingen voor een klein deel overlapt met het plangebied. Buiten het plangebied blijft daarom waarschijnlijk voldoende alternatief foerageergebied over voor de betreffende Buizerds waarmee er geen sprake is van een aantasting van de functionaliteit van de betreffende nestplaats. De herinrichting leidt voor deze broedparen om die reden niet tot een overtreding van de Wnb.

Buizerdpaar 1 (zie figuur 2) maakt van een groter deel van het plangebied gebruik als foerageergebied. Met name de grote bosschage in het plangebied vervult op grond van de

waarnemingen een belangrijke rol als uitvalsbasis tijdens het jagen. De herinrichting van het plangebied bestaat uit een aantal onderdelen, namelijk de zonneweide en twee fasen bedrijventerrein. Verwacht wordt dat de aanleg van de zonneweide en de eerste fase van het bedrijventerrein niet zullen leiden tot een aantasting van de functionele leefomgeving van 'Buizerd 1'. Voor fase 2 van het bedrijventerrein, die nabij de grote bosschage in het plangebied komt, geldt dat niet. Voor die fase is het niet uit te sluiten dat de aanleg leidt tot een verminderde geschiktheid van het foerageergebied en daarmee tot 'beschadiging' van de nestplaats. In dat geval worden de verbodsbepalingen van Artikel 3.1 Wnb overtreden en is een ontheffing noodzakelijk voor de bouw van fase 2 van het bedrijventerrein.

Groene glazenmaker

Er zijn tijdens het onderzoek geen Groene glazenmakers aangetroffen in het plangebied. De soort was drie jaar geleden wel waargenomen, maar is in de tussentijd mogelijk verdwenen. De reden hiervoor is waarschijnlijk de kwaliteit van het water en de Krabbenscheervelden. In vergelijking met andere velden in Nederland waren de Krabbenscheervelden in het Klaverblad in zeer slechte staat. De planten waren deels verdord, staan lager dan normaal en op bepaalde plekken zijn ze compleet verdwenen. Foto's 17 en 18 geven een vergelijking tussen de Krabbenscheerplanten in het Klaverblad en Krabbenscheerplanten in de provincie Groningen rond dezelfde periode van dit jaar. De watergangen in het plangebied bieden wel potentie voor de Groene glazenmaker wanneer de velden in goede staat zouden zijn.

Aangezien de Groene glazenmaker niet is waargenomen bij het onderzoek mag ervanuit worden gegaan dat de soort niet meer in het plangebied voorkomt. De herinrichting leidt om die reden niet tot een overtreding van de verbodsbepalingen van de Wnb ten aanzien van deze soort. Er is geen ontheffing voor Groene glazenmaker nodig.

Omdat de soort een aantal jaar geleden wel is vastgesteld binnen het plangebied dient in het kader van de Zorgplicht volgens de Wnb redelijkerwijs rekening te worden gehouden met de aanwezige Krabbenscheervelden. Wanneer sloten worden gedempt waarin deze planten aanwezig zijn, dient de Krabbenscheer te worden verplaatst naar een sloot/waterpartij die blijft bestaan.

Foto's 17 en 18: Krabbenscheerveld in het Klaverblad (links) en in Groningen (rechts)

5 Conclusies

Op basis van het voorgaande zijn de conclusies van het aanvullend onderzoek voor het Klaverblad Noordoost Heerenveen de volgende:

- Voor de herinrichting van het plangebied is een ontheffing volgens de Wnb nodig ten aanzien van Hermelijn.
- Voor de aanleg van fase 2 van het bedrijventerrein is een ontheffing volgens de Wnb nodig ten aanzien van Buizerd.
- Om te bepalen hoe de herinrichting zich verhoudt tot de Wnb ten aanzien van Das is nader onderzoek naar deze soort noodzakelijk.
- Wat betreft Groene glazenmaker is de Zorgplicht van de Wnb van kracht als het gaat om het behoud van Krabbenscheer in het plangebied.

6 Literatuur

Van Assen, J.G. 2019. Ecologische beoordeling Klaverblad Noordoost, Heerenveen. A&W-notitie 3269. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.

BIJ12 2017. Kennisdocument Buizerd, *Buteo buteo.* Versie 1.0. BIJ12, Utrecht.

E. Kroezen, 2022. Ecologische quickscan Klaverblad Noordoost, Heerenveen. A&W notitie 21-458. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek, Feanwâlden.